

Mgr. Anna Huláková: Prostředky pro vyjadřování jazykových postojů mezi turečtinou a ázerbájdžánštinou ve firemním prostředí

posudek bakalářské práce odevzdané na oboru Turkologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v ak. roce 2019/2020

Bakalářská práce Anny Hulákové se zabývá vztahem ázerbájdžánštiny, turečtiny a dalších jazyků v multilingvním prostředí jisté nadnárodní firmy v Praze. K analýze využívá rámce lingvistické antropologie a etnometodologie. Autorka je profesně součástí analyzované skupiny, která je jinak tvořena mluvčími turečtiny a ázerbájdžánštiny, a své analýzy zakládá na metodách zúčastněného pozorování a polostrukturovaného rozhovoru. Autorka v práci nejdříve krátce uvádí v historickém a kulturním kontextu charakteristiku obou předmětných jazyků a zmiňuje jejich podobnosti a rozdíly mezi nimi. Následuje poměrně rozsáhlá kapitola týkající se etnografické metodologie, která je silně historicky kontextualizovaná. Kapitola dále obsahuje pasáže věnované vlastnímu tématu práce, tj. vztahu jazykových praxí mluvčích a jejich jazykových ideologií a reflektuje metodologické a (do určité míry) etické nároky výzkumu. Na základě sesbíraného materiálu předkládá autorka popis dynamiky vztahů mezi oběma jazyky ve zkoumané skupině. Dochází přitom (mimo jiné) k závěru o dominantním postavení turečtiny, které je rodilými mluvčími turečtiny předpokládáno a vyžadováno a většinou mluvčích ázerbájdžánštiny akceptováno jako přirozený a nekontroverzní fakt. Práce je z hlediska metodologického i vzhledem k výsledkům zajímavým příspěvkem ke kvalitativně a sociolingvisticky orientované lingvistické turkologii, trpí však také některými nedostatky, především v rovině formální.

Práce je přehledně členěna a výzkum je dobře zasazený do teoreticko-metodologického kontextu, zároveň je i dobře odůvodněna motivace k jeho provedení. Svým zaměřením na dva blízké příbuzné turkické jazyky se jedná o unikátní výzkum jak z pohledu výzkumu jazykových ideologií a hierarchií na pracovišti, tak z pohledu lingvistické turkologie. Výzkumné otázky jsou explicitně a jasně formulovány, oceňuji také, že se k nim autorka v závěru systematicky vrací a propojuje s nimi své analýzy. Je třeba ocenit empirické ukotvení práce.

Nejsilnější částí práce jsou oddíly 4 a 5, ve kterých autorka s využitím Hymesova modelu *SPEAKING* nejprve velmi dobře charakterizuje zkoumané prostředí a účastníky výzkumu, následně s využitím teoretických a analytických konstruktů, které jsou částečně představeny v teoretické části práce, částečně uváděny až u vlastních dílčích analýz, popisuje řečové praxe zkoumané skupiny z různých perspektiv a v různých kontextech. Dílčí závěry jsou podloženy vhodně volenými, přesvědčivými ukázkami z nahrávek. Autorka tak prokazuje, že si daný teoretický rámec a analytický aparát dobře osvojila, je schopna jej aplikovat na originální data a vyvozovat na základě toho závěry o řečovém chování mluvčích v kontextu jazykových ideologií a hierarchií.

V textu je sice popsán způsob zpracování dat (tj. pořízení nahrávek a využití konverzačněanalytického transkripčního aparátu), zároveň by ale práci velmi prospělo, kdyby byl daný oddíl podrobnější a explicitnější. Není například jasné, jak rozsáhlý byl analyzovaný materiál. V textu jsou pro ilustraci a podpoření jednotlivých závěrů daty prezentovány ukázky z nahrávek, což implikuje, že „hrubá“ data byla rozsáhlejší. Bylo tomu skutečně tak?

Analýza se dále opírá kromě záznamu spontánních interakcí také o polostrukturované rozhovory. V práci chybí informace o průběhu rozhovoru, bylo by dobře zmínit otázky či tematické okruhy, kterými byl rozhovor veden. V práci je dále (v Úvodu a dále prvně na s. 66) zmiňováno dotazníkové šetření. Z

textu vyplývá, že autorka se v dotazníku ptala na demografická data členů zkoumané skupiny a na jejich jazykové biografie. Lze předpokládat, že charakteristika účastníků výzkumu prezentovaná na s. 41 vychází právě ze zmíněného dotazníku. Bylo by dobře tuto informaci explicitně uvést (je-li tomu tak), stejně jako přiložit pro přehlednost znění dotazníku k vlastní práci. Mohla by se autorka ke struktuře rozhovorů i dotazníku v diskusi vyjádřit?

Jak v případě dotazníku, tak pro zmíněné rozhovory by také bylo žádoucí zmínit, jaký autorka volila přístup *vis-à-vis* jazyku tázání; byly všechny dotazníky a rozhovory vedeny v konkrétním jazyce? Měli participantů možnost volby jazyka? Pokud ano, jakým způsobem a v jakých jazycích bylo takové vyjednávání vedeno?

Autorka dále letmo zmiňuje etickou dimenzi výzkumu a píše, že data jsou anonymizovaná a jednotliví účastníci výzkumu byli o nahrávání informováni. Užívala přitom autorka nějakého formuláře informovaného souhlasu, nebo šlo pouze o ústní upozornění? Z etických důvodů je anonymizace mluvčích zcela pochopitelná, přesto by mohlo být zajímavé přiřadit jednotlivým mluvčím unikátní kódy, aby bylo možné lépe porovnat praktiky a strategie jednotlivých členů zkoumané skupiny. Jsou v tomto ohledu prezentované výsledky reprezentativní s ohledem na celou skupinu, nebo jde spíše o trendy, které jsou „taženy“ několika málo mluvčími?

Terminologicky je práce v pořádku, autorka však v textu užívá spojení *jazyková varianta* a *odrůda* (např. s. 31), domnívám se, že má na mysli pojem *varieta* (*variety*).

Ačkoli je text přehledně členěn, z hlediska jeho strukturování a provázanosti jednotlivých tematických celků působí při čtení práce poněkud rušivě a obtížně fakt (či přinejmenším můj čtenářský dojem), že jsou některé informace rozprostřeny do více oddílů. Čtenář tak získává ucelený obraz o výzkumu a jeho designu postupně a musí je extrahovat z širšího kontextu. Osobně by mi přišlo lépe soustředit dané informace vždy v jednom úseku textu. Soudím také, že vzhledem k rozsahu práce mohly být teoreticko-metodologické oddíly 3.1 a 3.2, které se vlastní práce týkají jen částečně, výrazně zkráceny.

Práce bohužel dosti trpí formálními nedostatky, ať už jde o překlepy, chybějící písmena či celá slova (typicky předložky a zvrtná zájmena), chybějící interpunkci, nespisovné gramatické konstrukce (především typu „ty vybrané data byly vyhodnoceny“) či vyšínutí a jiné odchylky od větné stavby. Jako reprezentativní příklad postačí abstrakt práce („oddělení jedné z mezinárodních firem **sídlící** v Praze“, „mimo rodilých **mluvčí** turečtiny“, „během výzkumu byly pořizeny data“).

Na několika místech jsou v českém překladu tureckých ukázek nepřesné či chybné překlady (např. na s. 57-58 v replice 5 je v tureckém transkriptu „yok hiçbir şey yapmıyor, **ateşine bakıyor** sadece günün başında...“ V českém překladu najdeme „Ne, nedělá nic, jen **se dívá na svůj oheň**...“, ačkoli je z kontextu patrné, že je míněna teplota). Bylo by pro lepší přehlednost i usnadnění odkazování dobře jednotlivé příklady průběžně číslovat.

U českých citací konečně postrádám informaci o tom, zda je citován český překlad, nebo jde o překlad autorčin, tato informace by měla být u citace uvedena (např. citát uvozující oddíl 3.3 na s. 18).

Odkazování a seznam literatury jsou z velké většiny v pořádku, pouze v Úvodu na s. 2 volí autorka harvardský styl odkazování, ačkoli v celé práci užívá systematicky odkazování pomocí poznámek pod čarou. Pokud jde o „ozdrojování“ textu, působí v kontextu celé práce dva momenty poněkud

problematicky. Zaprvé se v úvodním představení ázerbájdžánštiny a turečtiny objevují informace o míře vzájemné srozumitelnosti obou jazyků, která je mimo jiné dávana do vztahu s věkem mluvčích; dále jsou v kapitole zmiňovány důsledky jazykových reforem v Turecku. V obou případech by bylo dobře uvést odkaz na relevantní literaturu. V analytické části textu se pak opakovaně objevuje situace, kdy autorka hovoří o svém vlastním výzkumu, protože ale (zřejmě) zároveň užívá nějakého termínu či teoretického konceptu, uvádí za daným výrokiem bibliografický odkaz, což působí poněkud zmatečně, protože čtenář si není jistý, zda se sdělená informace týká autorčina výzkumu, nebo odkazuje na předchozí studie. Za všechny lze uvést příklad ze s. 36: „Z praktických důvodů jsou oběžníky z centrály publikovány v němčině a angličtině, nikoliv ve všech užívaných jazycích.¹⁹⁴“ Z kontextu je zřejmé, že se hovoří o jazykové praxi ve společnosti, která je předmětem autorčina výzkumu, a čtenář váhá, proč je za větou bibliografický odkaz. Je-li v dané větě citace relevantní, bylo by vhodné přidat vysvětlující formulaci (např. „...“, situace je tak podobná kontextům popsáným v literatuře.“).

Hodnocená práce v každém případě splňuje nároky na bakalářskou práci a jednoznačně ji **doporučuji k obhajobě**. V diskusi autorku prosím, aby se vyjádřila především k otázkám týkajícím se sběru dat, které uvádím výše. Ačkoli hodnotím práci s teoreticko-metodologickým aparátem i vlastní analýzy na výbornou, navrhuji vzhledem k rozsáhlým formálním nedostatkům hodnocení **velmi dobře**.

V Praze, 24. 8. 2020

Michal Láznička